

izmerenii [Early Russian liberalism in the political dimension]. *Vlast'*, (8), pp. 91–94. [In Russian].

6. Shelohaev, V. (1995). *Liberalizm v Rossii. Ocherki istorii (seredina XIX – nachalo XX veka)*. [Liberalism in Russia. Essays on history (mid-nineteenth - early twentieth century)]. Moscow: Pamjatniki istoricheskoi mysli. [In Russian].

7. Zaharova, L. (2005). Velikie reformy 1860–1870-h godov: povorotnyj punkt rossijskoj istorii? [The great reforms of 1860–1870: a turning point in Russian history?]. *Otechestvennaja istorija*, (4), pp. 151–167. [In Russian].

8. Veselovskij, B. (1918). *Zemstvo i zemskaja reform*. [Zemstvo and Zemstvo reform]. Petrograd: Izdatel'stvo tovarishhestva O.N. Popovoj. [In Russian].

9. Rusov, A. (1914). *Kratkaja jenciklopedija zemskogo dela v ego istoricheskom razvitii* [A brief encyclopedia of zemstvo affairs in its historical development]. Kyiv: Tipografija A.I. Grosman. [In Russian].

10. Redkina, O. (2002). *Zemstva Livoberezhnoj ta Pivdennoi Ukrainy iak orhany mistsevoho samovriadiuvannia ta osередki liberal'noho ruhu v druhi polovyny XIX – pochatku XX stolittia* [Zemstvos of the Left Bank and Southern Ukraine as local governments and centers of the liberal movement in the second half of the nineteenth – early twentieth century]. (Extend-abstract of Candidates thesis). Zaporizhzhia. [In Ukrainian].

11. Veselovskij, B. (1914). *Decentralizacija upravlenija i zadachi zemstva* [Decentralization of management and tasks of the zemstvo]. *Jubilejnyj zemskij sbornik (1864-1914)*, pp. 35-49. Saint Petersburg: Izdatel'stvo N.O. Popovoj. [In Russian].

12. Gerasimenko, G. (1990). *Zemskoe samoupravlenie v Rossii* [Zemsky self-government in Russia]. Moscow: Nauka. [In Russian].

13. Golubev, V. (1905). *Rol' zemstva v obshhestvennom dvizhenii* [The role of the zemstvo in the social movement]. Rostov na Donu: Donskaja Rech'. [In Russian].

14. Zhilenkova, I. (2000). *Liberal'no-demokratychnyj ruh v Ukraini (druha polovyna XIX – pochatok XX stolittia)*. [Liberal-democratic movement in Ukraine (second half of the XIX – early XX century)]. (Extendabstract of Candidates thesis). Kyiv. [In Ukrainian].

Zhilenkova, I. (1999). *Istorichni ta natsionalni vytyki ukrainskoho liberalizmu* [Historical and national origins of Ukrainian liberalism]. *Boristen*, (12), pp. 19–21. [In Ukrainian].

15. Morhun, O. (1969). *Ukrainski diiachi v zemstvach* [Ukrainian figures in the zemstvos]. *Ukrainskii istoryk*, (1–3), pp. 56–68. [In Ukrainian].

Morhun, O. (1945). *Zemstvo na Ukraini - nedootsinenyj oseredok ukrainstva* [Zemstvo in Ukraine is an underestimated center of Ukrainians]. *Ukrainska diisnist*. Praha. 6–20 sichnia. [In Ukrainian].

16. Krypiakevych, I. (1990). *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. Lviv: Svit. [In Ukrainian].

Holmskyi, I. (1971). *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. New York: NTSh imeni T.H. Shevchenka. [In Ukrainian].

17. Doroshenko, D. (2002). *Istoriia Ukrainy. (1917–1923)*. [History of Ukraine. (1917-1923)]. Vol. 2. Kyiv: Tempora. [In Ukrainian].

Polonska-Vasylenko, N. (1995). *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. Vol. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].

Subtelny, O. (1993). *Ukraina: istoriia* [Ukraine: history]. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].

18. Veselovskij, B. (1911). *Istoriia zemstva za sorok let* [History of the zemstvo for forty years], vol. 3. Saint Petersburg: Izdatel'stvo O.N. Popovoj. [In Russian].

19. Veselovskij, B. (1906). *K voprosu o klassovykh interesah v zemstve* [On the question of class interests in the zemstvo]. Saint Petersburg: Izdatel'stvo O.N. Popovoj. Issue 1. [In Russian].

20. Iordanskij, N.I. (1906). *Zemskij liberalizm* [Zemsky liberalism]. Saint Petersburg: Izdatel'stvo O.N. Popovoj. [In Russian].

21. Veselovskij, B. (1905). *Zemskie liberaly* [Zemsky liberals]. Saint Petersburg: Izdatel'stvo O.N. Popovoj. [In Russian].

22. Pirumova, N. (1977). *Zemskoe liberal'noe dvizhenie. Social'nye korni i jevoljucija do nachala XX v.* [Zemsky liberal movement. Social roots and evolution before the beginning of the twentieth century]. Moscow: Nauka. [In Russian].

23. Sizemskaja, I. (1993). *Novyj liberalizm v Rossii* [New liberalism in Russia]. *Obshchestvennye nauki i sovremennost'*, (5), pp. 132–140. [In Russian].

24. Pirumova, N. (1993). *Zemstvo i politika* [Zemstvo and politics]. *Rodina*, 5–6, pp. 100–104. [In Russian].

25. Boiko, O.D. (1999). *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. Kyiv: Akademiia. [In Ukrainian].

Borysenko, V. (1998). *Kurs ukrainskoj istorii* [Course of Ukrainian history]. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].

Rybalka, I. (1997). *Istoriia Ukrainy* [History of Ukraine]. Vol. 2. Kharkiv: Osnovy. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.02.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

УДК –056.87(477.52–21Глухів)+364–54«1871/1915»

Л.В. Артемова

ПЕРШІ БЛАГОДІЙНІ ІНІЦІАТИВИ РОДИНИ ТЕРЕЩЕНКІВ У ГЛУХОВІ. ДИТЯЧИЙ ПРИТУЛОК (1871–1915 рр.)

У статті розглянуто перші благодійні ініціативи Терещенків у Глухові – заснування в 1871 році дитячого притулку. У процесі наукових пошуків встановлено, що у другій третині XIX – на початку XX ст. модернізація економічного життя та меценатська діяльність нової української еліти – родини Терещенків – сприяла культурному відродженню та розвитку соціально-гуманітарного простору Глухова і безпосередньо стосувалася створення останніми умов для розв'язання актуальних й пріоритетних проблем життєдіяльності особистості й місцевої спільноти. На основі періоджерел Центрального державного історичного архіву м. Києва (ф. 707, ф. 830) зроблено спробу заповнення існуючих інтелектуальних прогалів сучасної історичної регіоналістики щодо особливостей меценатської діяльності Терещенків у Глухові в означені часові межі.

Ключові слова: дитячий притулок у м. Глухові, родина Терещенків, ЦДІАК, архівні документи, благодійність, меценатська діяльність.

Історія країн, міст, цілих народів чи окремих персоналій зберігається у першоджерелах, пам'ятках архітектури, музейних предметах, які є матеріальними свідченнями давніх подій та становлять національне культурне надбання. У Глухові це, серед іншого, Терещенківська спадщина – розташовані в історичному середмісті пам'ятки, збудовані представниками родини промисловців і підприємців Терещенків [1].

Сьогодні, в епоху цифрової революції, коли усе більше людей є споживачами, насамперед, текстів, образів, звуків і коли естетизація повсякденного життя – це парадигма сучасності, саме неповторний архітектурний ансамбль Терещенківського Глухова став одним із місць культивування естетичного споглядання та сприйняття туристами високохудожніх пам'яток архітектури колишньої гетьманської столиці [1].

Зазначимо, що у другій третині XIX – на початку XX ст. модернізація економічного життя та меценатська діяльність нової української еліти – родини Терещенків – сприяла культурному відродженню та розвитку соціально-гуманітарного простору Глухова і безпосередньо стосувалася створення останніми умов для розв'язання актуальних і пріоритетних проблем життєдіяльності особистості й місцевої спільноти.

Що змушувало Терещенків впливати не лише на реформування економіки, а й бути філантропами в Україні? На це та інші питання, аналізуючи життєпис та вивчаючи громадську та благодійну діяльність відомої родини, дали відповіді у своїх дослідницьких напрацюваннях О. Ясь, С. Поляруш, М. Кальницький, М. Факторович, П. Ходос, І. Павловська, І. Лісніченко, В.В. Ковалінський, С.П. Жукова, В.В. Назарова, П. Біліченко, С. Єсюнін та ін. Але, якщо за нових суспільно-політичних умов вивчення добродійних ініціатив Терещенків у Києві та інших регіонах України вийшло на новий рівень узагальнень і представлено, навіть, окремими солідними монографіями, то особливостям меценатської

діяльності цукрозаводчиків на батьківщині, у Глухові, присвячено лише поодинокі розвідки тенденційного характеру.

Метою нашого дослідження є заповнення існуючих інтелектуальних прогалин сучасної історичної регіоналістики на основі першоджерел ЦДІАКу, ДАЧО, ДАСО, ЦДА Москви та ін. щодо особливостей меценатської діяльності Терещенків у Глухові у другій половині XIX – на початку XX ст.

Архівні документи ЦДІАКу засвідчують (ф. 707), що благодійні програми у рідному для них Глухові меценати розпочали із заснування у 1871 р. дворянином Терещенком дитячого притулку. Вищезгаданий новоутворений заклад мав гарну матеріальну базу, адже Артемій Терещенко «пожертвовав каменный трех-этажный дом с надворными постройками и садом» вартістю 50 000 руб. [2, арк. 12], «который был выстроен для жилья одного из братьев Терещенко с некоторого рода роскошью [3]», у нерухому власність притулку, а «Никола Артемьевич Терещенко пожертвовал для приюта каменный одноэтажный флигель, в коем помещалась баня и прачешная» вартістю 15 000 руб. [2, арк. 12].

Нині, збудована у стилістиці пізнього провінційного класицизму, пам'ятка історії, архітектури та містобудування – «Дитячий притулок М. Терещенка» – об'єкт культурної спадщини місцевого значення, розташований в історичному середмісті за адресою вул. Києво-Московська, 45 на території Національного заповідника «Глухів» (охоронний номер 336-См) [4].

Стосовно актуального питання заснування дитячого притулку Терещенка у колишній гетьманській столиці, зауважимо, що 5 червня 1871 р. з проєктом «предполагаемого к учреждению в г. Глухове детского приюта на счет пожертвования дворянина Терещенко в память избавления ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА, 4 апреля 1866 г., от угрожавшей опасности» [5, арк. 1] Терещенко звернувся з клопотанням до митрополита Новгородського і Санкт-Петербурзького Високопреосвященного Ісидора з пропозицією про започаткування притулку. А той, у свою чергу, до Міністра Народної освіти, керівника Департаменту та до попечителя Київського учбового округу [6, с. 118]. Останній таке благо починання дворянина Терещенка підтримав дозволом на відкриття притулку.

Бюрократичні й організаційні питання були швидко вирішені. Зарахування перших вихованців до закладу розпочалося 1-го листопада 1872 р. До притулку приймали дітей 6–12-річного віку і «находились они на попечении приюта до получения совершеннолетия, после чего определялись на места или возвращались на попечение родителей» [3]. Установчий документ (статут), на основі якого мав функціонувати цей заклад у Глухові, крім іншого, передбачав, що хлопчики «по достижении ими 10 летнего возраста шли в Глуховскую гимназию или же в какое либо ремесленное училище» [6, с. 119] для отримання професійної освіти.

Щодо функціонування дитячого притулку Терещенка у м. Глухові, то щорічні звіти про його діяльність засвідчують, що цей заклад «состоял в ведомстве Императорского Человеколюбивого Общества» [5, арк. 1] – найбільшій благодійній організації Російської імперії, у складі якої на той час перебувала Україна.

Утримування дитячого притулку здійснювалося коштом щорічних відсотків від недоторканого капіталу у трьох білетах Глухівського Громадського Банку (загальною сумою – 41 500 руб.), які Терещенко юридично оформив протягом 1872–1878 рр. У 1910–1912 рр., засвідчують першоджерела, «на указанный капитал получается 6 % в год, а именно 2365 руб. 50 к.» [2, арк. 2].

Найбільшу ж частку грошового утримання притулку Терещенка для дітей і сиріт у м. Глухові складали щорічні відсотки на капітал 274 446 руб. від цінних паперів із канцелярії Імператорського Людинолюбного товариства, а саме: «4 % государственной ренты – 188 146 руб. 96 коп.; 4,5 % облигаций внутреннего 1893 г. займа – 42 800 руб.; 3,5 % закладных листов дворянского земельного банка – 25 200 руб.; 4 % облигаций IV внутреннего займа – 15 600 руб.» [2, арк. 2]. Отже, щорічний бюджет закладу мав надійний фінансовий фундамент і становив 13 234 руб. 05 коп. (1910–1912 рр.). На додаток, ще були річні постійні або тимчасові пожертви «разных жертвователей»: від Глухівської міської управи на «содержание в приюте 7-ми городских стипендиатов» – 700 руб. у 1910 році; від крелевецького дворянства на «содержание одного стипендиата за полугодие» – 50 руб. у 1912 році; одноразові пожертви від попечителя притулку у 1910 р. «на пополнение расходов по ремонту зданий – 900 руб.», у 1912 р. «на устройство электрического освещения – 752 руб. 50 коп.» тощо [2, арк. 3]. Протягом 1910–1912 рр. кошти на утримання установи надходили також від продажу старих речей (72 руб.), «за мойку белья в образцовой прашной посторонним лицам (1451 руб. 63 коп.)», від «проданных свиней (403 руб. 80 коп.)» [2, арк. 3].

Аналізуючи особливості витрат наявного кошторису, дійдемо висновку, що притулок, заснований Терещенком, мав не тільки гарну матеріальну базу, але й були створені всі умови для його успішної діяльності. Так, у 1910 р. гроші витрачалися на «жалования служащим» – 2142 руб.; на «жалования прислуге» – 741 руб.; а також «на пищу для воспитывающихся, служащих и прислуги» – 6426 руб. 82 коп.; «на одежду, обувь, белье и спальные принадлежности» – 2211 руб. 47 коп.; «на лекарство для больных» – 33 руб. 41 коп.; «на учебные пособия, письменные принадлежности и канцелярские расходы» – 359 руб. 65 коп.; «на ремонт движимого имущества (мебели, посуды и прочее)» – 118 руб. 62 коп.; «на мелочные потребности, хозяйственные и непредвиденные расходы» – 346 руб. 56 коп.; «на ремонт музыкальных инструментов»; «на материалы для прачешных» – 183 руб. 94 коп.; «на отопление зданий» – 910 руб. 95 коп.

Будівля дитячого притулку дворянина Терещенка у Глухові. Сучасний вигляд

«на освещение зданий» – 227 руб. 90 коп.; «на ремонт зданий» – 680 руб. 76 коп.; «на страхование зданий» – 94 руб. 45 коп.; «на содержание лошади» – 88 руб. 30 коп.; «на содержание чистоты» – 65 руб. 60 коп.; «на устройство электрического освещения» [3, арк. 4–6]. Усього – 14 631 руб. 43 коп. у 1910 р. У 1911 році витрати у дитячому притулку становили – 15 264 руб. 86 коп., у 1912 році – відповідно 15 692 руб. 19 коп. [2, арк. 6].

Зауважимо, що якщо фундатором дитячого притулку у 1871 р. був Артемії Якович Терещенко, то 40 років потому, у 1911 р., установою уже опікувався його онук – Федір Федорович Терещенко, який, як бачимо, перейняв показовий приклад корисної благодійної діяльності родини.

Керування справами, виховна та господарська діяльність у притулку успішно здійснювалася комітетом, який діяв в установі відповідно до статуту. У 1912 році комітет складався із «Попечителя потомственного дворянина Феодора Феодоровича Терещенко и пяти сотрудников: вдовы Действительнаго Статскаго Советника Надежды Владимировны Терещенко, Статскаго Советника Порфирия Михайловича Малченко, кандидата прав Константина Семеновича Терещенко, дворянина Владимира Михайловича Аммосова и Надворнаго Советника Василия Максимовича Козыря. Попечитель Ф.Ф. Терещенко имел постоянную заботу о благосостоянии Приюта и руководил деятельностью Комитета. Сотрудник П.М. Малченко вел хозяйственную и административную части Приюта и состоял заступающим место Попечителя в нем. Ближайшее руководство воспитательною частью и надзор за повседневною жизнью в

Приюте возложен был на сотрудника В.М. Козыря. Служащих в Приюте состояло 8 лиц: надзиратель Александр Яковлевич Рак, помощник его Иван Иванович Рыбалка, надзирательница Анна Уліановна Пацевич, писмоводитель Титулярный Советник Алексей Иванович Домбровский, учитель музыки Михаил Степанович Собченко, экономка Мария Петровна Преториус и мастерица образцовой прачешной Ксения Сальнева» [2, арк. 7].

Характер і обсяг «Звіту про діяльність Глухівського “Дитячого притулку Терещенко” Чернігівської губернії» (1912 р.) у ф. 830 ЦДІАКу дозволяє зробити висновок, що у закладі були створені умови для влаштування дозвілля, навчання і виховання дітей: «Все мальчики призретаемые в Приют обучаются в “Городском трехклассном училище Феодора Терещенко”. Так как все мальчики обучаются в городском училище, то главным их занятием было приготовление заданных в училищной библиотеки. В свободное от учебных занятий время занимались пеніем, музыкою и шелководством. При Приюте имеется набор духовых и струнных инструментов. Пеніем, исключительно церковным, занимались участвующие в хоре приходского Приюта, Трех-Анастасіевской церкви. Оставшіеся на летние каникулы мальчики занимались работами в Приютском саду, экскурсиями, чтением книг, музыкою и пеніем. Окончившие курс учения мальчики определены Попечителем Приюта на места. Все девочки, питомці Приюта, обучаются в Глуховском начальном женском училище, которое посещают с утра; послеобеденное же время проводят в приготовлении заданных в училище уроков и занимаются рукоделіем под руко-

водством Надзирательниці Пріюта; страшіе из них работают в образцовой прачешной, под руководством мастерицы. В отчетном году окончило курс учения пять девочек, которыя и взяты родителями» [2, арк. 10].

Із матеріалів збірки законодавчих актів «Полного собрания законов Российской империи», які безпосередньо стосуються дитячого притулку Терещенка у Глухові (№49418), дізнаємося, що при заснуванні закладу (1871 р.) була встановлена кількість вихованців у ньому – 20 хлопчиків і 10 дівчат [7]. Але вже у перший рік функціонування (1872 р.) чисельність дітей в установі була на третину більшою (39 осіб) [3]. А на 1 січня 1913 р. у притулку Терещенка для дітей і сиріт у м. Глухові перебувало 73 хлопчика і 13 дівчат усіх суспільних верств населення (дворяни – 1, міщани – 39, селяни і козаки – 48) – «всього 86 душ, из них штатных 30 и стипендіатов 56» [2, арк. 8]. Тож, ще у 1891 році, з метою необхідності забезпечити належною професійною освітою вихованців дитячого притулку Терещенка у Глухові, кількість яких із року в рік, як бачимо, зростала, Федір Терещенко, продовжуючи традиції батька, заснував Глухівське міське трикласне училище. Таким чином, впливаючи на інтелектуальний розвиток суспільства та пом'якшуючи соціальні проблеми у Глухові, Терещенки, з одного боку, сприяли розвитку початкової та середньої освіти у місті, а з іншого, у нових економічних умовах, «имея потребность в огромном штате служащих в экономиях и конторах братьев Терещенко» [3], вирішували проблему підготовки освічених фахівців робітничих спеціальностей для своїх підприємств, від яких, у багато чому, залежав подальший поступальний розвиток їхньої цукрової імперії.

Комплексне узагальнене дослідження благодійної діяльності родини Терещенків у другій третині XIX – на початку XX ст. у соціально-гуманітарному просторі Глухова триває.

ДЖЕРЕЛА

1. Артемова Л.В. Туристичний Терещенківськознавчий Глухів. Глухівські читання – 2020. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук*: Збірник матеріалів X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. О.І. Луценка. Глухів, 2020. С. 4–6.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф. 830, оп. 1, спр. 1391.
3. Жукова С.П. Частная и общественная благотворительность Глухова. *Соборный майдан*. 2013. № 6. С. 4–5.
4. Паспорт об'єкта культурної спадщини «Дитячий притулок М. Терещенка». Охоронний номер 336-См. Науковий архів Національного заповідника «Глухів», інв. № 30.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф. 707, оп. 37, спр. 165.
6. Артемова Л.В. До питання щодо заснування у м. Глухові дворянином Терещенком дитячого притулку (1871 р.). *Матеріали щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів загальної середньої, передвищої і вищої освіти, аспірантів, молодих учених* : зб. матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції. Частина 2 (здобувач ОНС «Доктор філософії»), 11–12 березня 2021 р. Глухів, 2021. С. 118–121.
7. Єсюнін С.М. «Полное собрание законов Российской империи» (зібрання друге) як джерело дослідження історії міста Глухова 1825–1881 р. *Сіверщина в історії України*. 2020. № 13. С. 181–184.

Artemova L.V. The first charitable initiatives of the Tereshchenko family in Hlukhiv. Children's shelter (1871–1915)

The article considers the first charitable initiatives of the Tereshchenkos in Hlukhiv – the establishment of a children's shelter in 1871. In the process of scientific research it was found that in the second third of the XIX – early XX centuries modernization of economic life and patronage of the new Ukrainian elite – the Tereshchenko family – contributed to the cultural revival and development of the social and humanitarian space of Hlukhiv and directly related to the creation of the latter conditions for solving urgent and priority problems of the individual and local community. On the basis of primary sources of the Central State Historical Archive of Kyiv (f. 707, f. 830) an attempt to fill the existing intellectual gaps of modern historical regionalism regarding the peculiarities of Tereshchenko's patronage in Hlukhiv within the specified time limits was made. It was stated that influencing the intellectual development of society and mitigating social problems in Hlukhiv, Tereshchenko, on the one hand, contributed to the development of primary and secondary education in the city, and on the other, in the new economic environment, «needing a huge staff and offices of the Tereshchenko brothers» solved the problem of training educated workers for their enterprises, on which, in many respects, depended the further progressive development of their sugar empire.

Key words: children's shelter in Hlukhiv, the Tereshchenko family, TsDIAC, archival documents, charity, patronage.

REFERENCES

1. Artemova, L.V. (2020). Turystychnyi Tereshchenkovskoznavchyi Hlukhiv [Tourist Tereshchenkovsky Hlukhiv]. *Aktualni pytannia suspilnykh ta humanitarnykh nauk: Zbirnyk materialiv X mizhnarodnoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii*, pp. 4–6. Hlukhiv. [in Ukrainian].
2. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Ukrainy, m. Kiev, f. 830, op. 1, spr. 1391. [in Ukrainian].
3. Zhukova, S.P. (2013). Chastnaia i obshchestvennaya blagotvoritel'nost' Glukhova [Glukhov's private and public charity]. *Sobornyi maidan*, 6, pp. 4–5. [in Russian].
4. Biblioteka Natsionalnoho zapovidnyka «Hlukhiv». *Pasport pamiatky istorii, arkhitektury ta mistobuduvannia «Dytiachyi prytulok M. Tereshchenka»*. Okhoronnyi nomer 336-Sm. [Library of the National Reserve «Hlukhiv». Passport of the memory of history, architecture and construction «Dytiachyi prytulok M. Tereshchenka». Okhoronnyi number 336-Sm]. (unpublished).
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Ukrainy, m. Kiev, f. 707, op. 37, spr. 165. [in Ukrainian].
6. Artemova, L.V. (2021). Do pytannia shchodo zasnuvannia u m. Hlukhovi dvorianynom Tereshchenkom dytiachoho prytulku (1871 r.) [On the question of the establishment of a children's shelter in Hlukhiv by a nobleman Tereshchenko (1871)]. *Materialy shchorichnoi zvitnoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Chastyna 2 (zdobuvach ONS «Doktor filosofii»), pp. 118–121. [in Ukrainian].
7. Yesiunin, S.M. (2020). «Polnoe sobranie zakonov Rossiiskoi imperii» (zibrannia druhe) yak dzhерело doslidzhennia istorii mista Hlukhova 1825–1881 r. [Complete collection of laws of the Russian Empire (second collection) as a source of research on the history of the city of Hlukhiv 1825–1881]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 13, pp. 181–184. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.02.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

